

Red: Arne Borg

Sexuella övergrepp mot barn inom familjen

Föreningen Sveriges Socialchefer har till socialstyrelsen yttrat sig angående rubrik PM och med anledning härav anför följande:

Föreningen ser med tillfredsställelse att socialstyrelsen så snabbt har försökt klarlägga olika problem i samband med incest – såväl utredning som handläggning.

Sociala myndigheter har ett speciellt ansvar – "det yttersta ansvaret" – för de människor som vistas i kommunen. Det kommunala ansvaret innebär att kommunen ska bistå med sådana hjälp- och stödinsatser som inte faller inom ramen för någon annan myndighets ansvarsområde.

Då det gäller incest faller utredning och åtgärder inom flera förvaltningsområden. Incest är ett brott och måste således utredas och åtgärdas av polisen. Men incest innebär också stora psykiska påfrestningar för barnet och familjen, varför det krävs psykoterapeutiska hjälpinsatser, som oftast erhålles genom BUP. Ytterligare bör ofta BUP medverka då det gäller att bedöma barnets trovärdighet. Det kräver därför ingående samarbete mellan olika yrkesgrupper och förvaltningar för att komma fram till den för barnet minst skadliga lösningen. Föreningen vill starkt stödja de förslag om samverkansformer som föreslås i socialstyrelsens PM.

Socialnämnden är en myndighet som ofta tvingas fatta beslut som inte är samstämmiga med polisens. Sådana situationer uppstår i de fall, där föräldrarnas uppgifter är motsäggande och den misstänkte förnekar sexuella handlingar. Polisen kan då i brist på bevis lägga ner ett åtal. Brist på bevis innebär emellertid inte att inte sexuella övergrepp har förekommit och kan förväntas att fortsätta. De sociala myndigheterna tvingas därför att vidtaga åtgärder mot den misstänkte för att skydda barnet. Detta är mycket allvarligt och det kan leda till rättsosäkerhet och "justitiemord" och också vålla barnet stor skada. Speciellt måste man, som det också framhävs, se upp då beskyllningar om incest kommer fram i samband med skilsmässa, vårdnads- och umgängesfrågor.

Föreningen vill framhäva, att det kan vara mycket svårt att avgöra, vad som egentligen har hänt – i synnerhet då det gäller små barns fantasier. Visst kan man säga att små barns fantasier har ett visst verklighetsunderlag, men det kan vara oerhört svårt att avgöra vad detta verklighetsunderlag är – eller var det kommer ifrån.

Små barn är mycket intresserade av skillnaden mellan pojkar och flickor som de observerar mycket tidigt (1–2 år) om de har tillfälle därtill. Det naturliga umgänget mellan människor idag gör att de flesta har sett nakna barn och vuxna av motsatt kön. Då barnet talar om könsorgan kan det lätt misstolkas av en ängslig eller arg förälder.

Det pågår just nu en debatt bland vetenskapsmän om Freuds teorier om barn och sexualitet. Freud menade i början att vuxna människor med neurotiska störningar hade varit utsatta för sexuella övergrepp som barn. Sedan ändrade han sina teorier och betonade mycket starkt betydelsen av barnets sexuella önskningar och fantasier rörande den av föräldrarna som var av motsatt kön (den så kallade oedipuskon-

flikten). Om sanningen tvistar fortfarande de lärde och det bekräftar i sin tur att det är mycket svårt att avgöra vad som är rätt eller fel då det gäller utsagor av små barn. Då det gäller de psykiska symptom som barn kan förevisa efter incestuösa övergrepp – så är det symptom som visar att barnen inte mår bra, men däremot inte symptom som bevisar att det rör sig om incest. Svårigheterna växer då man beskriver "den skyldige" som en människa som enbart framhårdar i sin oskuld och också är efterhängsen då det gäller att vilja se sina barn. Man frågar sig hur en oskyldig skulle reagera? Att neka blir ett bevis på skuld.

Föreningen vill starkt framhålla att socialsekreterarens ansvar är tungt och att det är viktigt med stöd i form av handledning och bearbetning av de känslor som framkommer i samband med utredning och åtgärder rörande incest. Frågan om den rättsosäkerhet, som är följden av att socialnämnden i många fall känner sig tvungen att agera trots att åklagarmyndigheterna lägger ner ett åtal, bör närmare utredas.

Incest är, som det aktuella PM visar, oftast en akt som tyder på psykisk omognad och dålig känslomässig stabilitet. Fängelse och böter kan möjligen verka avskräckande, men knappast "botande". Det är därför viktigt att utveckla metoder som kan "hela" den sjuka familjen. Som det framhävs i PM bär barnet ofta på starka skuld-känslor som mycket lätt förstärkes genom en utredning. Det är också av stor vikt att man finner utrednings- och behandlingsformer i de fall, där beskyllningar om incest användes som tillhygge i vårdnads- och umgängesärenden. Här bör man pröva föräldrarnas tillförlitlighet. Det bästa sättet torde vara att genomföra 3–5 djupgående samarbetsamtal mellan föräldrarna och två samtalsledare med social och psykologisk grundkompetens och vidareutbildning i psykoterapi.

Socialtjänsten, den kommunala demokratin och brukarinflytandet

En arbetsgrupp inom FSS har utarbetat en rapport eller en diskussionspromemoria om "Socialtjänsten, den kommunala demokratin och brukarinflytandet". Rapportens utgångspunkter skildras så här:

Förändringens vind blåser starkt i landets kommuner. Krav på fördjupad kommunal demokrati och bättre möjligheter för fler människor att engagera sig i olika verksamheter, leder till långtgående förändringar av organisation och arbetsformer.

Denna utveckling ligger väl i linje med socialtjänstens grundläggande värderingar. Kommundelsnämnder och distriktsnämnder ger ökade möjligheter att arbeta förebyggande på områdesnivå. Samverkan över sektorsgränserna underlättas. Ett fördjupat brukarinflytande kan berika verksamheten och frigöra människors resurser. Det kan dessutom få positiva ekonomiska effekter.

Samtidigt som det finns starka skäl att bejaka förändringsprocessen är det viktigt att socialtjänstreformens intentioner inte urvattnas och förläckas innan de hunnit genomföra verksamheten. Så kan tänkas ske om kunskapsnivån försämrats och om den vårdideologiska debatten ebbar ut. Den positiva hållningen bör därför förenas med granskning av olika möjligheter att utforma organisation och brukarinflytande. Alla kommuner är inte stöpta i en och samma form.

Det är därför angeläget att diskutera konsekvenserna av den pågående utvecklingen. Hur kan en områdesanknuten verksamhet, inriktad på samordning över sektorgränser, förenas med kraven på kunskapsuppbyggnad och god kompetens inom socialtjänsten? Vad är en rimlig uppgiftsfördelning mellan lokala och centrala enheter och mellan politiker och anställda? Vilka för- och nackdelar finns med olika organisationsmodeller i mindre och större kommuner? Hur kan rollför-

delningen mellan "amatörer" och "proffs" utformas i socialt arbete?

Det är viktigt att socialtjänstens grundläggande idéer och kvalitativa innehåll värnas i en tid av snabb omvandling och allt hårdare ekonomiska villkor.

Dessutom behöver konsekvenserna för FSS som organisation diskuteras. Hur påverkas dess uppgifter, sammansättning och arbetsformer? Reduceras föreningens betydelse? Eller får den tvärtom en viktigare roll som analyserande och opinionsbildande organ?

Denna rapport syftar till att stimulera debatten bland föreningens medlemmar och ge oss alla ökade möjligheter att på ett konstruktivt sätt delta i förändringsarbetet på hemmaplan. Den bör också kunna utgöra ett underlag för prövning av FSSs roll i en ny situation.

Ett par utgångspunkter är viktiga att hålla i minnet. De har nära samband med varandra.

Den ena är att vi bör lära av tidigare erfarenheter och undvika misstag p.g.a förenklingar och ovilja att se olika sidor av den sammansatta verklighet vi lever i.

För bara tio, femton år sedan – i kommunsammanläggningarnas tidevarv – argumenterades ensidigt för de stora kommunernas och enheternas välsignelse. Kommunsammanläggningarna har också haft stor positiv betydelse inte minst för utvecklingen av den sociala verksamheten. Men allt blev inte bättre. Det politiska engagemanget minskade, förvaltningsenheterna blev stora och svåröverblickbara, avståndet mellan allmänhet och beslutsfattare ökade o.s.v. Många misstag hade kunnat undvikas med större varsamhet och mera eftertanke i det förändringsarbete som då bedrevs.

Det finns knappast några organisatoriska eller andra förändringar som enbart har positiva konsekvenser. Vi bör i positiv anda bidra till reformarbetet i insikt om att allt har både en fram- och en baksida.

En annan viktig utgångspunkt är

att *verksamhetsmål* och *innehåll* bör styra utformningen av yttre former och stukturer. Det yttre kan vara ett stöd eller ett hinder för utvecklingen. Organisationen måste därför ägnas uppmärksamhet. Kvar står ändå att "människan är viktigare än den kostym hon bär". Verksamheten och dess krav bör stå i centrum när vi utformar organisationen och de administrativa systemen. I arbete med människor är förhållningssätt, kunskaper, kompetens och resurser det avgörande. I Sverige finns traditionellt en benägenhet att tillmäta fysiska och organisatoriska ramar stor betydelse i förhållande till idéer och verksamhetsinnehåll. Den på sin tid till det yttre enastående Roxtunaanstalten – ett omskrivet ungdomsfängelse – blev aldrig behandlingsmässigt vad man hoppats och trott. Barnstugeutredningens ideologiska och metodiska synsätt fick aldrig en chans att riktigt slå igenom, när intresset för utbyggnad och organisatoriska ramar (arbetslag, syskongrupper etc) tog överhanden.

Den här rapporten startar med en diskussion om socialtjänstens idé och innehåll. Därpå diskuteras organisatoriska konsekvenser och utvecklingsmöjligheter med försök att belysa även komplikationer och svårigheter. Decentralisering med inriktning mot småskalighet och avsektorisering ses som något nödvändigt. Samtidigt avvisas patentlösningar och förenklingar till förmån för mångfald och ett sökande efter utvägar att hantera problem och målkonflikter. En levande medborgarmedverkan ses som en nödvändighet.

Rapporten kan till självkostnadspris rekvireras från socialchef John Lovén, Socialförvaltningen, 601 81 Norrköping, tel 011/10 01 60.